

attempt to give a brief definition of the family in crisis, to explore signs of a family in crisis, to describe changes in family life during this period. The author of the article outlines the main characteristics in the period following after the birth of the child: the rejection of the new roles (father and mother); reducing the level of cohesion due to the distancing of spouses due to pregnancy in married couple; the growing of jealousy, conflicts in married couple; there are many contacts with the members of parental families in this period that could face a situation „stolen motherhood”; dysfunction of sexual relations of the couple. The author of the article defines the purpose, content, forms, and methods of social and pedagogical patronage of the family in the period following after the birth of the child. The process has six phases. The social and pedagogical patronage of the family includes next possibilities: social and educational counseling; psychological help; educational and organizational support. The author highlighted also the use of traditional forms and methods - training, giving an example, imitation, encouragement, persuasion, criticism, role playing game, reflection, family discussion, exercises, genealogy, video informing etc., so and special which is used only in the process of patronage – day care for children, conductive social and educational assistance, coaching.

Key words: social and pedagogical patronage, family cycle, a family in crisis, the family in the period following after the birth of the child, social and educational counseling, psychological help, educational support, organizational support.

Отримано 3.04.2015 р.

УДК 378.137

Л.П. Мельник
eudos@ya.ru

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Мельник Л.П. Особливості підготовки фахівців соціальної сфери. Передумовою ефективності будь-якої професійної діяльності є наявність висококваліфікованих фахівців. Для здійснення соціальної діяльності в сучасних умовах виникає необхідність пошуку нових підходів до підготовки соціальних педагогів, працівників з урахуванням сучасних освітніх тенденцій.

Саме цьому питанню присвячена наша публікація. Її мета – аналіз компетентнісного підходу в рамках професійної підготовки фахівців соціальної сфери. Завдання дослідження – визначення основних компетенцій фахівців соціальної сфери.

Компетентнісний підхід означає поступову переорієнтацію домінуючої освітньої парадигми з переважаючою трансляцією знань і формуванням навичок на створення умов для оволодіння комплексом компетенцій, які означають потенціал, здатність випускника до виживання і стійкої життєдіяльності в умовах сучасного багаточинникового соціально-політичного, ринково-економічного, інформаційно- і комунікаційно-насиченого простору.

Ключові слова: професійна підготовка, соціальний педагог, соціальний працівник, компетентнісний підхід.

Мельник Л.Ф. Особенности подготовки специалистов социальной сферы.

Предпосылкой эффективности любой профессиональной деятельности является наличие высококвалифицированных специалистов. Для осуществления социальной деятельности в современных условиях возникает необходимость поиска новых подходов к подготовке социальных педагогов, социальных работников с учетом современных образовательных тенденций.

Именно этому вопросу посвящена наша статья. Ее цель - анализ компетентностного подхода в рамках профессиональной подготовки специалистов социальной сферы. Задача исследования - определение основных компетенций специалистов социальной сферы.

Компетентностный подход означает постепенную переориентацию доминирующей образовательной парадигмы с преобладающей трансляцией знаний и формированием навыков на создание условий для овладения комплексом компетенций, которые означают потенциал, способность выпускника к выживанию и устойчивой жизнедеятельности в условиях современного многофакторного социально-политического, рыночно-экономического, информационно и коммуникационно – насыщенного пространства.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, социальный педагог, социальный работник, компетентный подход.

Постановка проблеми. Однією з передумов ефективності соціальної діяльності є наявність висококваліфікованих фахівців соціальної сфери, які мають ґрунтовну теоретичну підготовку та володіють різними технологіями соціально-педагогічної діяльності. Все

це обумовлює необхідність пошуку нових підходів до підготовки соціальних педагогів, соціальних працівників з урахуванням сучасних освітніх тенденцій.

В умовах інтеграції України в європейський освітній простір основною метою вищої школи стає підготовка кваліфікованого фахівця відповідного рівня та профілю, конкурентоздатного на ринку праці, компетентного, який вільно володіє професією та орієнтується в суміжних галузях діяльності, готового до постійного професійного росту, соціальної та професійної мобільності. Одним із шляхів вирішення зазначеної проблеми є оновлення вищої освіти, перенесення уваги з процесу навчання на його результат, орієнтація змісту й організації навчання та компетентнісний підхід і пошук ефективних механізмів його запровадження.

Аналіз актуальних досліджень. Теоретико-методичні основи професійної підготовки фахівці соціальної сфери досліджені в працях Т.Дмитренко, Ю.Мацкевич, Л.Міщик, В.Приходько, Л.Пундик, С.Харченко та ін.

О.Безпалько, К.Дубровіна, А.Капська, Л.Коваль, А.Малько, С.Марченко, В.Поліщук та ін. розробили базові положення щодо змісту професійної підготовки соціального педагога, соціального працівника.

Л.Міщик розглядає професійну підготовку майбутніх соціальних фахівців у контексті системного, особистісно-діяльнісного та індивідуально-творчого підходів. З позиції системного підходу процес професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери має максимально стимулювати активність основних структурних компонентів особистості майбутнього фахівця; особистісно-орієнтований підхід передбачає моделювання структури соціальної діяльності; індивідуально-творчий підхід націлює на особистісний рівень, забезпечує виявлення й формування в студентів творчої індивідуальності. Все це має забезпечити формування професійної компетентності соціального педагога, соціального працівника.

Методологічні і теоретичні засади розвитку професійної компетентності відображені в роботах А.Капської, В.Вайноли, С.Харченко, І.Козубовської, А.Маркової, І.Зімної та ін.

Проблема компетентнісного підходу активно обговорюється у педагогічному дискурсі з кінця ХХ ст. Вагомі дослідження були проведені і в Україні, зокрема В.Кременем, І.Зязюном, О.Пометун та іншими науковцями. Проте питання запровадження компетентнісного підходу в навчальний процес вищого навчального закладу при підготовці фахівців соціальної сфери недостатньо розкриті в науковій літературі. **Метою** нашої статті є розгляд компетентнісного підходу в рамках професійної підготовки фахівців соціальної сфери.

Виклад основного матеріалу. Під професійною компетентністю розумітимемо інтегральну характеристику ділових та особистісних якостей фахівців, що відображає рівень знань, умінь, досвіду, достатніх для здійснення певної діяльності, яка пов'язана з прийняттям рішень.

А. Маркова виокремлює такі види професійної компетентності:

- спеціальна компетентність, яка є здатністю до професійної діяльності на дуже високому рівні, здатністю проектувати свій професійний розвиток, уміння вирішувати типові професійні завдання й оцінювати результати своєї праці;

- соціальна компетентність, що розглядається як здатність до спільної (групової, кооперативної) професійної діяльності та прийнятих прийомів професійного спілкування, як соціальна відповідальність за результати своєї професійної праці;

- особистісна компетентність, яка є здатністю володіти прийомами особистісного самовираження і саморозвитку;

- індивідуальна компетентність, що охоплює здатність до прийомів самореалізації та розвитку індивідуальності в рамках професії, готовність до професійного зростання, здатність до індивідуального самозбереження, непідвладність професійному старінню, уміння організувати свою працю без перевантажень.

В нашій роботі ми зосередили увагу на теоретико-методичному знанні підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери у контексті компетентнісного підходу, що є особливо актуальним у сучасній освітній і соціальній сфері. Компетентнісний підхід в освіті пов'язаний з особистісно-орієнтованим, діяльнісним та індивідуально-творчими підходами.

Спочатку розглянемо поняття компетентності. О.Пометун розглядає компетентність як спеціальним шляхом структуровані набори знань, умінь, навичок, спроможностей і ставлень, що дозволяють майбутньому фахівцю визначити, тобто ідентифікувати і розв'язувати незалежно від контексту проблеми, що є характерними для певного напрямку професійної діяльності. Якщо сфера життя, в якій людина відчуває себе здатною ефективно функціонувати (тобто компетентною), є достатньо широкою, йдеться про так звані «ключові» чи життєві компетентності. Якщо ж компетентність поширюється на вузьку сферу, наприклад, у межах певної наукової дисципліни, то можна говорити про предметну чи галузеву компетентність. Сформовані компетентності, які людина використовує за потреби в різних соціальних та інших контекстах залежно від умов і потреб щодо здійснення різних видів діяльності. Компетентна людина застосовує ті стратегії, які здаються їй найприйнятнішими для виконання окреслених завдань. Таким чином, компетентність визначається як результативно-діялісна характеристика освіти.

Під компетентністю людини, зазначає В.Химинець, слід розуміти спеціально структуровані набори знань, умінь, навичок і ставлень, що їх набувають у процесі навчання. Загальні і фахові компетентності людина використовує в різних сферах діяльності для виконання певних завдань, вони також служать їй при виборі моделі поведінки в різних ситуаціях. Дотримуючись компетентнісного підходу, вміє вчитися той, хто: усвідомлює мету освітньої діяльності; мотивований до ефективної освітньої діяльності; вміє організувати свою освітню діяльність; вміє відібрати потрібні знання; працює за обґрунтованим планом, який веде до поставленої мети; вміє здійснювати моніторинг і самоконтроль освітньої діяльності; усвідомлює свою освітню діяльність і прагне до її вдосконалення.

Компетентнісний підхід переміщує акценти з процесу накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок в площину формування й розвитку здатності практично діяти і творчо застосовувати набуті знання і досвід у різних ситуаціях. Це вимагає від викладача змістити акценти у своїй навчально-виховній діяльності з інформаційної до організаційно-управлінської площини. У першому випадку він відігравав роль «ретранслятора знань», а у другому – організатора освітньої діяльності. Змінюється й модель поведінки студента – від пасивного засвоєння знань до дослідницької активної, самостійної та самоосвітньої діяльності. Процес учіння наповнюється розвивальною функцією, яка стає інтегрованою характеристикою навчання. Така характеристика має сформуватись у процесі навчання і включає знання, вміння, навички, ставлення, досвід діяльності й поведінкові моделі особистості.

М.Боритко під компетенцією розуміє наперед визначену вимогу до освітньої підготовки студента, характеристику його професійної ролі, а під компетентністю – ступінь відповідності цій вимозі, засвоєння компетенцій, особистісну характеристику людини.

Отже, під компетентнісним підходом ми розуміємо єдину систему визначення цілей, відбору змісту освіти організаційного і технологічного забезпечення процесу підготовки фахівців на основі виокремлення спеціальних, загальних і ключових компетенцій, що гарантують високий рівень і результативність професійної діяльності у майбутньому.

Компетентнісний підхід означає поступову переорієнтацію домінуючої освітньої парадигми з переважаючою трансляцією знань і формуванням навичок створення умов для оволодіння комплексом компетенцій, які означають потенціал, здатність випускника до виживання і стійкої життєдіяльності в умовах сучасного багаточинникового соціально-політичного, ринково-економічного, інформаційно- і комунікаційно-насиченого простору.

Зазначимо, що особливості навчання на основі компетентнісного підходу полягають у сконцентрованості на вихідних результатах, а не на

вихідних. Навчання відбувається у виробничих умовах (принаймні частина навчання відбувається на робочому місці в умовах, близьких до умов майбутньої професійної діяльності, враховується переважно здатність виконання практичних завдань, але при цьому беруться до уваги і знання.

Діяльність фахівців соціальної сфери має багатоплановий і рівно векторний характер. Вона передбачає не тільки спеціальні знання, а й багату ерудицію, що сприятиме здійсненню соціальних досліджень, організації комплексної соціальної, медичної, педагогічної, психологічної та правової допомоги людям. Соціальна діяльність передбачає обов'язкову наявність у фахівців наступних професійних компетенцій: аналітичних, прогностичних, проектувальних, рефлексивних, комунікативних.

Розглянемо їх більш детально. Аналітичні виявляються у здатності до аналізу явищ і процесів, які відбуваються у соціумі й впливають на стан і розвиток дітей та молоді; визначенні причинно-наслідкових зв'язків у процесі соціалізації особистості; з'ясуванні сутності соціальних проблем конкретної особистості та її найближчого соціального середовища (родини, школи, групи ровесників тощо); прогнозуванні можливого розвитку подій, станів і взаємин та їх наслідків; моделюванні спільної діяльності з розв'язання виявлених проблем.

Прогностичні віддзеркалюють прогностичне мислення, вміння передбачити різні варіанти розв'язання проблем різних категорій населення шляхом залучення їх до спеціально організованої соціальної діяльності; здатність прогнозувати розвиток особистості відповідно до виявлених проблем і потреб.

Проектувальні пов'язані з визначенням конкретного змісту діяльності, спрямованої на досягнення поставленої професійної мети.

Рефлексивні розкриваються через самоаналіз власної діяльності на кожному з її етапів, осмислення позитивних і негативних наслідків професійної діяльності.

Комунікативні виявляються у культурі міжособистісного спілкування і соціальної взаємодії, культурі мовлення, змісті спілкування.

По своїй суті професійні якості фахівців соціальної сфери характеризують їх професійну культуру і відображають особливості як людини, так і спеціаліста у взаємозв'язку внутрішньої і зовнішньої культури.

Для реалізації компетентнісного підходу в процесі підготовки фахівців соціальної сфери, ми спирались на дослідження О.Жука. Він вважає, що його складовими виступають: спрямованість на гуманізацію освітнього процесу, що передбачає особистісно-розвивальний характер професійної підготовки й ефективну самореалізацію та саморозвиток студента; міждисциплінарність та інтегративність, чим забезпечується

інтеграція дисциплін соціально-гуманітарного, природничо-наукового, загально-професійного і спеціального блоків професійної підготовки, їх зв'язок з майбутньою соціально-професійною діяльністю випускника; змістовно-технологічна наступність навчання і виховання студентів, яка мотивує єдність і узгодженість педагогічних вимог і засобів, спрямованих на розвиток у студентів продуктивного стилю мислення і діяльності, особистісних якостей як сутності компетенцій; діагностичність, котра означає поетапне виявлення рівня сформованості компетенцій засобами конкретного діагностико-критеріального апарату.

У своїх працях В.Ягупов та В.Свистун розглядають таку структуру професійної компетентності фахівця: загальнолюдська компетентність (загальнокультурна, моральна, політична, соціальна, інформаційна, комунікативна, етична, екологічна, валеологічна); загальнонаукова (методологічна, теоретична, методична, дослідницька); загально професійна (загально фахова, економічна, технічна, правова, психологічна, педагогічна); фахова (технологічна); функціональна (стратегічна, менеджерська, управління суб'єктами та об'єктами діяльності, виконавча); особистісна (мотиваційна, ауто психологічна, регулятивна, адаптивна, навчальна).

А.Семенова виокремлює такі основні компоненти професійної компетентності фахівця: мотиваційний – прагнення до прояву компетентності (прагнення до прояву цієї властивості у діяльності, поведінці людини); когнітивний – володіння знаннями щодо змісту компетентності (знання засобів, способів, програм виконання дій, рішення соціальних в професійних завдань, здійснення правил і норм поведінки); поведінковий – досвід прояву компетентності в різноманітних стандартних і нестандартних ситуаціях; ціннісно-смысловий – відношення до змісту компетентності та об'єкту її прикладання (особистісна значущість); емоційно-регуляційний – прояви емоційно-вольової саморегуляції процесу та її результату.

Аналіз наукових здобутків вітчизняних і зарубіжних дослідників дав можливість визначити, що з позиції компетентнісного підходу рівень освіти визначається здатністю фахівця вирішувати проблеми різної складності на основі наявних знань та досвіду. Щодо професійної компетентності фахівців соціальної сфери, то вона може включати такі складові: мотиваційну (мотивація до оволодіння професією), особистісну (особисті якості); гностичну (оволодіння знаннями), технологічну (формування умінь і навичок), діяльнісну (застосування умінь і навичок), аксіологічну (творча діяльність, авторські творчі технології).

Перспективу подальших наукових розвідок вбачаємо у дослідженні тих життєвих і професійних компетентностей, які необхідні майбутнім фахівцям соціальної сфери для належного здійснення професійної діяльності, а також визначення шляхів їх формування.

Список використаних джерел

1. Пометун О.І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн / О.І.Пометун // Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи. – К. : К.І.С., 2004. – 112 с.
2. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців на основі інтегративного підходу [текст]: методичні рекомендації / І.М.Козловська, Я.М.Собко, О.О.Стечкевич, О.М.Дубницька, Т.Д.Якимович. – Львів : Сполом, 2012. – 64 с.
3. Химинець В. Компетентнісний підхід до професійного розвитку вчителя [Електронний ресурс] / Химинець В. – Режим доступу : <http://zakinppo.org.ua/2010-01-18-13-44-15/233-2010-08-25-07-10-49>.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Pometun AI Theory and practice consistent implementation of competence approach in the experience of foreign countries / O.I.Pometun // Competence approach in modern education: international experience and Ukrainian prospects. - K.: KIS, 2004. - 112 p.
2. Formation of professional competence of future specialists based integrative approach [text]: guidelines / I.M.Kozlovska, Ya.M.Sobko, O.O.Stechkevych, O.M.Dubnytska, T.D.Yakymovych. - Lviv, spol, 2012. - 64 p.
3. Hymynets V. Competence approach to professional development of teachers [electronic resource] / Hymynets V. - Access: <http://zakinppo.org.ua/2010-01-18-13-44-15/233-2010-08-25-07-10-49>.

Lyudmyla Melnik. Features of preparation of social sphere experts.

A prerequisite for the efficiency of any professional activity is the availability of highly qualified experts. There is the need to find some new approaches to training social pedagogues, workers with contemporary educational trends to carry out the social activity in modern circumstances.

The publication is devoted to this. Its purpose is the analysis of competency approach within the professional training of social sphere experts. The research objective is to define main competencies of social sphere experts.

Competence approach means the gradual reorientation of the dominant educational paradigm with the prevailing knowledge transmission and skills developing to create the conditions for mastering a set of competencies that indicate the potential, ability of the alumnus to survive and stable livelihoods in contemporary conditions of multivariate socio-political, market and economic, information and communication saturated space.

Key words: professional training, social pedagogue, social worker, competence approach.

Отримано 20.04.2015 р.